Այժմ քրդերը հասկանում են, որ այդ բոլոր բարբարոսութիւններին վերջ կը տրվի։ Վայրենի, երկրագործութեան անընդունակ քուրդը այլ ևս չը պիտի կարողանայ իր հողերից շահվել.—և այս պատճառով շտապում են, դեռ Հայաստանում վերանորոգութիւններ չը մտած, իրանց հողերը փոխարինել փողի հետ, վախենալով մի գուցէ նոր օրէնքը, նոր իրաւունքը խլէր նրանց ձեռքից այն, ինչ որ ապօրինի կերպով տիրացել էին։

Ամեն մի հայ կապիտալիստ կարող է վերոյիշեալ հանգամանքներից օգուտ քաղել։ Բայց մենք դառնում ենք դէպի Էջմիածին։—Էջմիածին, եթէ արդարև դիտաւորութիւն ունի Ալաշկերտցոց անունով հաւաքված գումարը նուիրատուների բարեգործական նպատակին ծառայեցնել, և ոչ թէ զանազան երևակայական խոստումներով պահել իր գանձարանում,—Էջմիածին պիտի շտապէ Ալաշկերտի գաւառում գնել մի հող և յատկացնել այնտեղ նոր հիմնվելու դպրոցին։

Էջմիածնում այժմ պահված է 17,000 րուբլի Ալաշկերտցոց պատկանող գումարը. այդ գումարով կարելի է գնել մի ընդարձակ երկիր, որ հեռու չէ Ալաշկերտի գաւառից։ Մենք ցոյց կը տանք այդ երկիրը. դա Աբաղայի լայնատարած դաշտն է իր ջրաւէտ, արգաւանդ հողերով, խոտաւէտ լեռներով, վերջապէս մի հարուստ երկիր, ուր բնութիւնը ամեն ինչ պատրաստ ունի մարդկային տնտեսութեան համար։ Այդ դաշտի վրա մի ժամանակ կային մօտ 500 հայոց գիւղեր, այժմ մնացած է բոլորովին ամայի, թիւրքաց բարբարոսութեան պատճառով գիւղերի հետքերն են մնացել միայն, ամբողջ տարածութիւնը ներկայացնում է մի տխուր անապատ։

Մենք գիտենք, որ այդ դաշտը գնահատված էր 20,000 րուբլով, իսկ առնող չը լինելու պատճառով, այժմ կարելի է աւելի պակասով գնել։ Ալաշկերտցոց 17,000 րուբլին մեր կարծիքով բաւական կը լինի։ Թող Էջմիածինը այդ գումարը ուղարկէ սրբ. Ներսէս պատրիարքին, որ նա յանձնէ Կ. Պօլսի «Միացեալ ընկերութեանը», այդ ընկերութիւնը, որ արդէն Ալաշկերտում դպրոց ունի, պէտք եղած կարգադրութիւնները կանէ յիշեալ դաշտը Ալաշկերտի դպրոցի անունով գնելու համար։

Մենք յուսով ենք, որ Էջմիածինը այնքան խոհեմ կը լինի, որ կը հասկանայ այդ առաջարկութեան կարևորութիւնը.—այսպիսով նա մի կողմից կը խրախուսէ նորակազմ ընկերութեանը, որ թիւրքաց Հայաստանի մանուկների կրթութեան համար մեծ ապագայ է խոստանում, միւս կողմից կապահովէ Ալաշկերտի մէջ հիմնված դպրոցի գոյութիւնը մի հարուստ և արդիւնաբեր կալուածքով։ Տեսնենք....

Ց. Մ.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

«РУССКІЙ КУРЬЕРЪ» ԼՐԱԳՐԻ ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

—

«Русск. Курьеръ» լրագրի մէջ կարդում ենք հետևեալ թղթակցութիւնը Զինկովից, Պոլտավայի նահանգից։

Ձեր լրագրի մէջ արտատպված էր «Голосъ»-ի մի լուրը այն անբաւականութիւնների մասին, որ ծագեցին գիւղական բնակիչների և Կարմիր Խաչի բաժնի անդամների մէջ, որոնք պատերազմում էին դիֆթերիտի հետ։ Այդ լուրը վերաբերում էր և այն ազդեցութեանը, որ Վելիկորուգիչչկի վանքի կոյսերը ունեցան բնակիչների վրա։ Այդ անբաւականութիւնները հետևեալ կերպով կատարվեցան։ Գալիս է վանքը Զինկովի իսպրավնիկը մի քանի ձիաւորների, գիւղական մելիքների, դատաւորների և տասնապետների հետ։ Պատարագից յետոյ իսպրավնիկը ժողովրդին քարոզում է։ Իր ճառով նա մեկնեց դեզինֆեկցիայի գեղեցիկ նպատակը և համոզում էր նրանց սանիտարներին չընդդիմանալ։ Յետոյ նա դիմում է կոյսերին և յանդիմանում է նրանց այն վնասակար ազդեցութեան համար, որ նրանք գործում են ժողովրդի վրա։ Կոյսերին պատժելու համար իսպրավնիկը յայտնեց, որ վանքը իսկոյն կը ծխվի։ Գիւղացիները գանգատվում էին, որ սանիտարները իրանց գործածած միջոցներով փչացնում են նրանց հագուստները։ Իսպրավնիկը յայտնեց, որ այդ բանը այլ ևս չի կրկնվի, բայց կանայք (բաբաները) և կոյսերը սկսեցին բարձր ձայնով լաց լինել։ Սկսվեցաւ աղմուկ։ Ամբոխը ոգևորվեց։ Մինչև սանիտարները ծխում էին մայրապետի խուցը, ամբոխից մի քանիսը դագանակներ ձեռք բերին։ Այդ տեղ գործը վերջացնելուց յետոյ սանիտարները գանձապահի սենեակը ուղևորվեցին, որ փակված էր։ Իսպրավնիկը հրամայեց կողպէքը կոտրել. ամբոխը առաջ եկաւ և յայտնեց, որ չի թոյլ տայ։ Կանայք առաջ եկան և երբ մի ձիաւոր մօտեցաւ դրանը, մի առողջակազմ կին նրան այնպիսի ապտակ տուեց, որ նա գլորվեց դրան առաջը։ Իսպրավնիկը հրամայեց յետ կանգնել և փորձեց համոզել ժողովրդին։ Իսկոյն սարսափելի աղմուկ բարձրացաւ։ Ձիաւորները երկրորդ անգամ յարձակվեցան դրան վրա, բայց անաջող. փորձեցին հրդեհաշէջ խողովակ գործադրել, բայց նրանց այնպէս յետ մղեցին, որ իսպրավնիկը ստիպված էր յետ փախչել։ Սկսեցին զանգակները տալ։ Ամբոխը շատանում էր նոր եկողներով, այնպէս որ վանքի պարիսպների մէջ չէր տեղաւորվում։ Մելիքը և դատաւորները ստիպված էին ծածկել իրանց նշանները, և որոնց տեսնելով ամբոխը աւելի էր զայրանում էր։ Կոյսերը և կանայք կամենում էին դռները փակել, որ կարողանան լաւ պատժել անհաւատներին։»

Իսպրավնիկը իր ուղեկիցներով շտապով յետ քաշվեց։ Զայրացած ամբոխը և կոյսերը նրանց հալածում էին, իսկ նրանցից մէկը, վերցնելով հրդեհաշէջ խողովակը, սկսեց փախչողների մէջքին ջուր ածել։ Այդ ժամանակ կատարեալ փախուստ էր։ Որ կողմը պատահում էր փախչում էին։ Ձիաների սանձերը այնպէս ամուր էին կապված, մինչև որ նրանց բաց անելը ձիաւորները լաւ ծեծվեցան։ Այդ տխուր անցքը երևի չի մնայ առանց դատաստանական քննութեան։ Գոնեա լուր է տարածված, որ կոյսերից մի քանիսը կալանաւորված են։

ՆԱՄԱԿ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐՕՊՕԼԻՑ

—

Օգոստոսի 19

Զարմանալի է ալէքսանդրապօլցոց գործունէութիւնը. շատ խօսում, շատ դատում, բայց ինչ են շինում. թողած սոցա անցեալ գործունէութիւնը՝ ներկայն գիտենք.

Ինչպէս յայտնի է՝ թանգութեան պատճառներից մէկն էլ ապրանքը երկրորդ կամ երրորդ ձեռից գնելն է. Այս բանը, երևի, հասկացան բոլորն էլ և շատ խօսելուց յետ, հարցը հասաւ մինչև քաղաքիս թաղապետաց խորհուրդը, որը և կանոն հանեց՝ թէ ոչ մի վաճառող իրաւունք չունի մինչև ճաշ որ և է կենսական պիտոյից վերաբերեալ վաճառ գնել հրապարակի վրա ծախելու համար, այլ ճաշից յետոյ միայն. Բայց այս կանոնի թէև օգտաւէտ լինելը ամէն ոք գիտէր, երբէք չէր պահվում և քաղաքացին՝ աչքի առաջ տեսնելով զեղծումներ, չէր գանգատում ուր հարկն է, և կանոնը մեռեալ տառ էր մնում. Վերջապէս թանգութեան նուազելու տեղ աւելի սաստկանալը ստիպեց թաղապետներին խորհել. կանոնին հսկող վեց հոգի ընտրեցին մի ամսով, բայց կարելի է արդեօք յուսալ, թէ աժանութիւն կը լինի դորանով, մինչ քաղաքացին համարեա դիտմամբ պատեհ ժամանակ է փնտրում հակառակ գործելու. Մրգի ժամանակ է և մրգավաճառները լցվում են բազար, առնողներին նեղացնում (խօսքերով), ծախողներին ճաշից յետոյ լինելիք վաճառով յուսացնում և եթէ հսկողներն հնար եղան՝ առնում ինչպէս պատահի (թանգ կառնենք՝ թանգ կը ծախենք կը). Գարի, ածուխ և այլ մթերներ ծախողները ևս պակաս չեն մնում. հրապարակի այս գործունէութիւնը քիչ չէր հրապարակից դուրս, քաղաքի մէջ և ճանապարհների վրա ևս, ինչպէս պատահի, առնում են և չեն թողում ապրանքը հրապարակ իսկ հասնի. Հարցնում ես. եղբայր, ինչու համար ես այդպէս անում, չէ որ ինչքան էլ առնելու լինեն՝ շատը կը մնայ և ճաշից յետ ուզած գնովդ կարող կը լինես առնել, որով թէ դու կրկին կը շահվես և թէ աժանութիւն կը լինի. «Ինչի, կը պատասխանէ մեր վաճառողը. հոգիքդ կելնի կոր քանիմ կոպէկ էլ մեզի քեար տաք, յամեն ինչ մեզնէն առնիք. մենք էլ հտով կապրենք կը» Արդ այսպիսուն ինչպէս հասկացնես, թէ ամենքն էլ քեզ պէս ապրել են ուզում, թէ դու միրգ ես ուզում թանգ ծախել՝ միւսն էլ ալիւրը կը կամենայ, երրորդը աթարը, ածուխը, իւղը, գարին, վերջը ամեն ինչ.

Այս ամենն անում էք, պարոններ, և դեռ յոյս էլ ունէք թէ երբ և իցէ աժանութիւն կը լինի, վերակացու ընտրելով կամ զանազան կանոններ դնելով.

Չէ որ վերակացուք ևս ձեզնից են և խաթեր համար բաներ կանեն. բաց յայսմանէ ամեն տեղ լինել չեն կարող, մանաւանդ գործատէր մարդիկ են, այս թանգ տարին նոքա ևս պիտի ապրեն, ուրեմն և իրանց գործը թողած միշտ ձեր կանոնին հսկել չեն կարող.

Կանոնը դեռ նոր դրած՝ այսքան զեղծումներ են լինում, վաղը, միւս օր առաւել վատ չի լինի. Ինչու չէք բոլորդ էլ վերահասու լինում, ինչու վերակացուաց թուլութիւնը կամ մէկի միւսի անկանոնութիւնը տեսնելիս չէք խօսում—չէք պահանջում որտեղից հարկն է բաւականութիւն և պատիժ յանցաւորին. Վերջապէս, եղբարք ալէքսանդրապօլցիք, ձեզ խորհուրդս այս է, ձեր շահը փնտռեցէք և այլոցն ևս մի մոռանաք. Մանաւանդ, արհեստաւորներ, արհեստներդ թողած մի դիմէք մանրավաճառութեան կամ մրգավաճառութեան, որի հետևանքը բոլորիդ էլ վնաս է և առուտուրի պակասութիւնը. Մի քիչ մտածեցէք, այդչափ վաճառողներից կարող կը լինեն բաւական լինել իբր գնող այս գաւառի բնակիչները. Պատերազմն անցաւ, սպառող քիչ կայ և վաճառող քիչ է պէտք. Բայց թէ ապրել էք ուզում, ոչ թէ ուրիշի վրա բեռ լինելով պիտի ապրէք, այլ ձեր աշխատանքի վարձն առնելով. Բայց երբ չէք աշխատում՝ աւելորդ չէ ձեր կեանքը.

Կանոնը չեղած ժամանակ էլ վատ էիք. կանոնն եղաւ՝ կրկին նոյն էք. Խելքի եկէք, կանոնաւոր գործի ձեռք զարկէք.

Ց. Գ.

ՆԱՄԱԿ ՄՕՍԿՎԱՅԻՑ

—

Օգոստոսի 19

Ուղարկելով ձեզ քսան և չորս ր., որը հանգանակութեամբ ժողովեցի այստեղ յօգուտ վանի սովատանջների, խոնարհաբար խնդրեմ հասցնել ուր հարկն է և տպել ձեր պատուական լրագրի էջերում նուիրատուների անունները.

В. Алексапольская 3 ր., Զ. Անդրիասեան 3 ր., Շահրիար Մելիք-փարսադանեան 3 ր., А. Маковскій 1 ր., А. 1 ր., Լ. 3 ր., Խ. 2 ր., М. 2 ր., Б. 1 ր., К. 50 կ., Х. 50 կ., Кондратьевъ 1 ր., ՈՄ 1 ր., Е. Р. 2 ր.. Ընդամենը 24 ր., փոստի ծախսը ինձ վրա հաշւելով.

Զարմայր Անդրիասեան

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐԻՆ

—

Գանձակ, 24 օգոստոսի

Երբ որ և իցէ լրագրում երևում է Գանձակից մի անստորագիր կամ միայն տառերով ստորագրված նամակ, վերաբերվող հասարակական գործերի և սրանց ղեկավարներին, այս վերջինները հետաքրքրվում են ոչ թէ նամակի բովանդակութեամբ և դարձնում ուշադրութիւն այն ճշմարիտ նկատողութիւնների և պահանջների վրա, որոնք արտայայտված են նամակի մէջ, այլ նրանք զբաղվում են միայն նրանով, որ իմանան վերև յիշված տեսակ նամակի գրողի ով լինելը, կազմում են անհիմն և երևակայական կարծիքներ և դատողութիւններ այս կամ այն պարոնի մասին, այն առողջ լօգիկայի հիման վրա, որ նամակը կրում է այս կամ այն տառերի ստորագրութիւնը.

Ասածս հաստատելու համար պիտի ասեմ, որ այն օրից երբ «Մշակ» լրագրի 131 № ստացվեցաւ այստեղ, ես դառայ հեղինակ այն նամակի, որ վերաբերում էր Գանձակում կազմված «Ցորենի կոմիտետին» և սրա անդամների գործունէութեանը այն հիման վրա, որ նամակի տակի տառերը իմ անուան և ազգանուան գլխատառերն են. Աւելորդ եմ համարում երկար խօսել այն մասին, թէ որքան հիմնաւոր և լօգիկական է մի քանի պարոնների այս տեսակ հողմային կարծիքը և եզրակացութիւնը և որքան ծիծաղելի են նոցա խորհուտմունքը. Այլ կասեմ այսքանը, որ թող նոքա չը գրաւվեն որ և իցէ նամակագրի անունով, այլ առանձին ուշադրութիւն դարձնեն գործի էութեան և նշանակութեան վրա, աշխատեն նրանց առաջադիմութեան վրանպարտ ու պատշաճ կատարելու մասին. Խնդրում եմ ձեզ, պ. խմբագիր, ճշմարտութիւնը լոյս հանելու, որով կը պարզվի այն պարոնների իմացական մթնոլորտը, որ մոլորված է Ա. Հ. տառերով, հրապարակաւ յայտնէք ձեր լրագրի միջոցով, որ այն Ա. Հ. ստորագրված նամակի հեղինակը ես չեմ.

Արտ. Համասփիւռ

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

Եղանակը ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ կրկին տաքացաւ. Աշունը խոստանում է բարեխառն լինել.

—

«Русскій Инвалидъ» լրագիրը հաղորդում է որ Ղարսի նահանգի Արդահանի գաւառապետ, յայտնի Բագրիրիչն հրաժարված է պետական ծառայութիւնից.

—

«Մշակին» կարելի է գրվել սեպտեմբեր ամսից 4 ամսով, հոկտեմբերից 3 ամսով, նոյեմբերից 2 ամսով և դեկտեմբերից 1 ամսով, մինչև յունվար ամիս եկող 1881 թւի.

—

ԴԻԼԻՋԱՆԻՑ հաղորդում են՝ Ջարխաչ գիւղի անտառի պոլեսովշիկը (անտառապետի օգնականը) հրացան արձակելով, վիրաւորում է երկու սայլապան վրացիների. Այս վարմունքի պատճառը մ-